

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Олег Фещенко,
заступник
директора
з фінансів
та економіки ТОВ
«Папір-Мал»

КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ

Організоване, якісне, своєчасне та ефективне управління господарською діяльністю державних підприємств відбувається завдяки сукупності взаємопов'язаних послідовно здійснюваних функцій. Необхідною складовою процесу управління підприємством у сучасних умовах виступає аналіз фінансового стану. Виявлення можливостей підвищення ефективності функціонування підприємства і перспективи його розвитку є головним напрямом його практичної реалізації.

Повноцінна та адекватна інформаційно-методична база – необхідна умова проведення якісного аналізу фінансового стану. Дане питання становить об'єкт уваги як теоретиків, так і спеціалістів-практиків. Однак роль аналізу фінансового стану в контексті системи управління підприємством досліджено ще не досить. Практичне використання інформаційного та методичного забезпечення такого аналізу викликало потребу щодо удосконалення теоретичної бази аналізу, оскільки існує нагальна необхідність підвищення ефективності управлінських рішень і вдосконалення відповідних напрямів розвитку державних підприємств, які мають бути орієнтовані на розвинений ринок.

Попередні дослідження аналізу фінансового стану підприємств дали можливість стверджувати:

- розкриття сутності аналітичних процедур часто здійснюється на підставі лише теоретичних положень, без урахування особливостей практичної діяльності державних підприємств;
- розгляд аналітичної функції окремо від управлінського процесу не дає виявити взаємозв'язок елементів системи управління;
- на якість аналітичної роботи не здійснює належного позитивного впливу збільшення кількості аналітичних показників і коефіцієнтів.

Вищесказане свідчить про необхідність удосконалення інформаційного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану державних підприємств з метою оптимізації процесу прийняття управлінських рішень і обумовлює актуальність дослідження не лише на теоретичному, але й на практичному рівнях.

У вітчизняній фінансовій науці питанню інформаційного і методичного забезпечення аналізу фінансового стану підприємства присвячено низку досліджень, в яких розкриті методологічні і теоретичні засади, сутність, роль та вплив на здійснення якісного аналізу. Особливої уваги у цьому контексті заслуговують роботи представників наукової школи кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». Водночас в українській фінансовій літературі фактично немає робіт, присвячених проблематиці інформаційного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану державних підприємств. У зв'язку з цим метою даної статті є дослідження забезпеченості аналізу фінансового стану державних підприємств та деякі пропозиції щодо його покращення, що дасть можливість підвищити якісний рівень управління підприємствами державної форми власності.

Ретроспективні розвідки дають право стверджувати, що засновником еко-

номічного аналізу по праву можна вважати Аристотеля, який, крім внеску у безпосередній розвиток економічної думки, намагався проникнути в сутність економічних явищ [1].

Подальший і більш інтенсивний розвиток аналіз одержав завдяки англійським і французьким вченим XVII-XVIII століть – класикам політекономії, які вперше застосували абстрактний метод дослідження у цій царині. Розробка У. Петті теорії трудової вартості поклала початок дослідженню внутрішніх залежностей процесу виробництва. Продовжили розвиток економічного аналізу фізіократи, які перенесли дослідження про походження додаткового продукту у сферу виробництва і тим самим заклали основу для аналізу як самого капіталістичного виробництва, так і капіталу.

На особливу увагу в історії економічного аналізу заслуговують роботи А. Сміта і Д. Рікардо. Аналізуючи капітал, А. Сміт першим підрозділив його на основний і оборотний. Д. Рікардо охарактеризував капітал як головний фактор розвитку продуктивних сил у суспільстві. Також об'єктом його розгляду був фонд виробництва, запас засобів виробництва. Він першим висунув питання про відносну і реальну вартість товару [2].

Деякі вчені обґрунтовано пов'язують більш суттєвий та послідовний розвиток аналізу зі становленням бухгалтерського обліку та з появою такої науки як балансознавство [3]. Підвищена увага до аналізу звітності підприємств у Росії приділялася в період НЕПу. Поява великої кількості робіт, пов'язаних з аналізом інформації, відображеної в звітності, призвела до стрімкого розвитку не тільки теоретичних знань, але й практичної спрямованості аналізу. Систематизувавши найбільш значущі роботи [3-12], автор зробив наступні висновки:

- баланс являв собою основну форму фінансової звітності і був основним інформаційним забезпеченням проведення аналізу;
- залишалися дискусійними питання оцінки статей балансу;
- актуальним було питання про реальність інформації, наданої в балансі та в інших формах звітності;
- простежувалася пряма залежність

між управлінням підприємством і аналізом звітності, хоча говорити про системний підхід як до процесів управління, так і аналізу було ще передчасно;

- був відсутній чіткий функціональний поділ процесу управління, тобто ототожнення функцій контролю й аналізу.

Розкриваючи соціально-економічні основи аналізу сучасного фінансового стану державних підприємств, перш за все необхідно провести критичну оцінку стосовно поняття «фінансовий стан» та його визначення різними спеціалістами. Незважаючи на його простоту та розповсюдженість, однозначності тлумачень не спостерігається. Так окремі фахівці в якості пояснення цього терміна описують напрями аналізу фінансового стану [13, 14]; інші ставлять знак рівності між поняттями «аналіз фінансового стану» та «фінансовий аналіз» [15]; дехто в структурі фінансового аналізу відокремлюють і аналіз фінансового стану, і його окремі напрями: ліквідність балансу, платоспроможність організації і т. ін. [16].

Цілком очевидно, що найбільш економічно обґрунтованим та об'єктивним є визначення, яке, розкриваючи сутність фінансового стану, вказує на те, що він є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відношень підприємства і саме тому визначається всією сукупністю виробничих факторів [17, 18].

Узагальнюючи викладене вище, необхідно наголосити: фінансовий стан – це складне комплексне поняття, яке потребує науково обґрунтованих підходів та спеціальних методів вивчення.

Неоднозначна ситуація склалася і з виділенням напрямів аналізу фінансового стану. Отримані в результаті досліджень результати свідчать про неоднозначність трактувань напрямів аналізу фінансового стану. Так фахівці України та пострадянських держав більшу увагу приділяють оцінці ліквідності та платоспроможності; фінансовій стійкості; діловій активності та аналізу джерел капіталу, його структурі та ефективності використання; зарубіжні практики акцентують увагу на платоспроможності та ліквідності; ефективності діяльності; оцінці ак-

тивів, зобов'язань та тренду цих показників, а також аналізу показників управління коштами, активами та оборотним капіталом.

Якщо брати до уваги той факт, що розгляд аналізу фінансового стану відбувається з позицій та в інтересах управління підприємством, то повним та достатнім, в сучасних економічних умовах, буде виділення наступних напрямів оцінки щодо аналізу майнового стану; ліквідності підприємства; платоспроможності (фінансової стійкості); ділової активності; рентабельності.

Однак проста сукупність вказаних елементів ще не дає підстави говорити про систему аналізу фінансового стану. Необхідно визначити, яким чином відбувається взаємозв'язок між ними, та які, завдяки цьому, виникають нові властивості всієї системи. Розгляд аналізу фінансового стану в контексті системи управління підприємством стає підставою для виділення інформації у якості зв'язуючого компоненту з системою вищого порядку: вона зовні надходить до підсистеми аналізу, переробляється та передається знову до системи управління. Компонентом, який пов'язує наведені складові аналізу фінансового стану в єдину систему, перш за все, виступає мета функціонування (надання інформації системі управління про фінансовий стан підприємства та можливості його оптимізації). Її з'єднувальна роль полягає в наданні персоналу управління підприємства інформації про фінансовий стан, причини його зміни та можливості подальшого розвитку. До інших компонентів, які характеризують аналіз фінансово-

го стану у якості системи, належать: об'єкт, суб'єкт, засоби, операції, результати, забезпечення, умови, структура, функції, техніка проведення [19, 20, 21, 22, 23].

Ефективності функціонування системи аналізу фінансового стану державних підприємств можна досягти за умови наявності якісного забезпечення, яке передбачає постійний пошук шляхів його вдосконалення. Саме тому предметом даного дослідження виступає інформаційне та методичне забезпечення аналізу підприємств (рис. 1).

Взаємозв'язок між інформаційним та методичним забезпеченням обумовлений метою функціонування системи: надання інформації системі управління про фінансовий стан підприємства та можливості його оптимізації. Таким чином, проведення аналізу фінансового стану з погляду системного підходу дасть можливість:

- аргументувати необхідність розгляду аналізу фінансового стану в контексті системи управління підприємством;
- виділити напрями аналізу фінансового стану, які сприятимуть підвищенню ефективності управління підприємством та відповідають особливостям макроекономічної ситуації;
- дати визначення аналізу фінансового стану підприємства з урахуванням характеристик взаємопов'язаних компонентів системи;
- визначити необхідне забезпечення якісного функціонування системи аналізу фінансового стану.

Отримані результати виступають основою для формалізації і визначення напрямів подальшого дослідження.

Рис. 1. Формалізація предмета дослідження щодо системи аналізу фінансового стану

Розглядаючи далі інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану державних підприємств в сучасних умовах, можна стверджувати, що процес управління являє собою інформаційну, тобто комунікативну, систему зі збору, передання, оброблення та зберігання інформації про об'єкт управління.

Столяров І.А. вказує на те, що інформація, яка надходить від окремих підсистем у систему управління, переробляється, і тут також виробляються керівні сигнали для окремих елементів. Таким чином, інформація – необхідний елемент управління, а без управління

неможлива доцільна поведінка будь-якої системи [24].

Цілком логічним є необхідність більш глибокого та всебічного розгляду інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану, оскільки останній не лише виступає підсистемою в системі управління підприємством, але і сам являє собою систему, отже потребує особливих прийомів вивчення та вдосконалення.

Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану складається зі сукупності трьох складових елементів:

- інформаційна система;
- інформаційні технології;
- комунікативне середовище (рис. 2).

Рис. 2. Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану

В основі розглянутої сукупності лежить інформація, яка і визначає необхідність та достатність розглянутих елементів для ефективного функціонування системи аналізу фінансового стану. З урахуванням того факту, що інформація постійно «рухається» – отримується, переробляється, передається – необхідно вести мову про інформаційні потоки, які надходять до системи аналізу фінансового стану та забезпечують її функціонування. Кількість цих вхідних інформаційних потоків надзвичайно велика, зв'язки між ними складні, що потребує класифікації: за середовищем формування: внутрішні та зовнішні; за організаційним регулюванням: формальні та неформальні; за періодичністю надходження: систематичні та випадкові; за ступенем значущості: суттєві та не

суттєві; за формою надання інформації: систематизована та не систематизована; за джерелом формування: відповідно до структурних підрозділів підприємства (бухгалтерія, плановий відділ, відділ внутрішнього контролю і т. ін.).

Основна мета та призначення оброблення інформаційних потоків – це оптимізація роботи державного підприємства. Її досягнення відбувається завдяки вдосконаленню оброблення інформаційних потоків за багатьма ознаками (рис. 3).

У структурованому вигляді інформацію, яка є основою інформаційних потоків та використовується під час проведення аналізу фінансового стану, найбільш доцільно представити двома групами: нормативно-довідкова інформація, що включає як нормативну, так і довідкову інформацію; фактографічна інформація, що включає облікову,

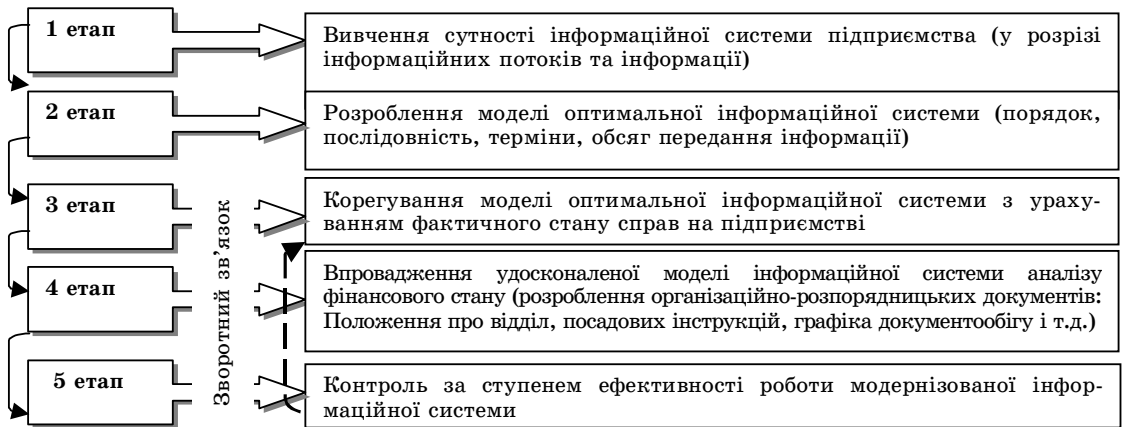

Рис. 3. Послідовність робіт щодо удосконалення інформаційної системи

звітну та позаоблікову інформацію.

З даних груп виділяємо звітну інформацію (форми звітності), як найбільш оптимальний елемент інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану державних підприємств. Звітність буває: бухгалтерська, фінансова та статистична.

Серед розглянутих звітних форм лише фінансова звітність виступає найбільш повним інформаційним забезпеченням для аналізу фінансового стану як одного

з напрямів підвищення ефективності процесу управління підприємством. Інші звітні форми мають істотні обмеження того або іншого плану та не можуть у повній мірі задовольнити потреби користувачів відповідної інформації про діяльність державного підприємства.

Розглянемо більш докладно інформацію, яка є необхідною для аналізу фінансового стану підприємства, та документи, на підставі яких вона формується (рис. 4).

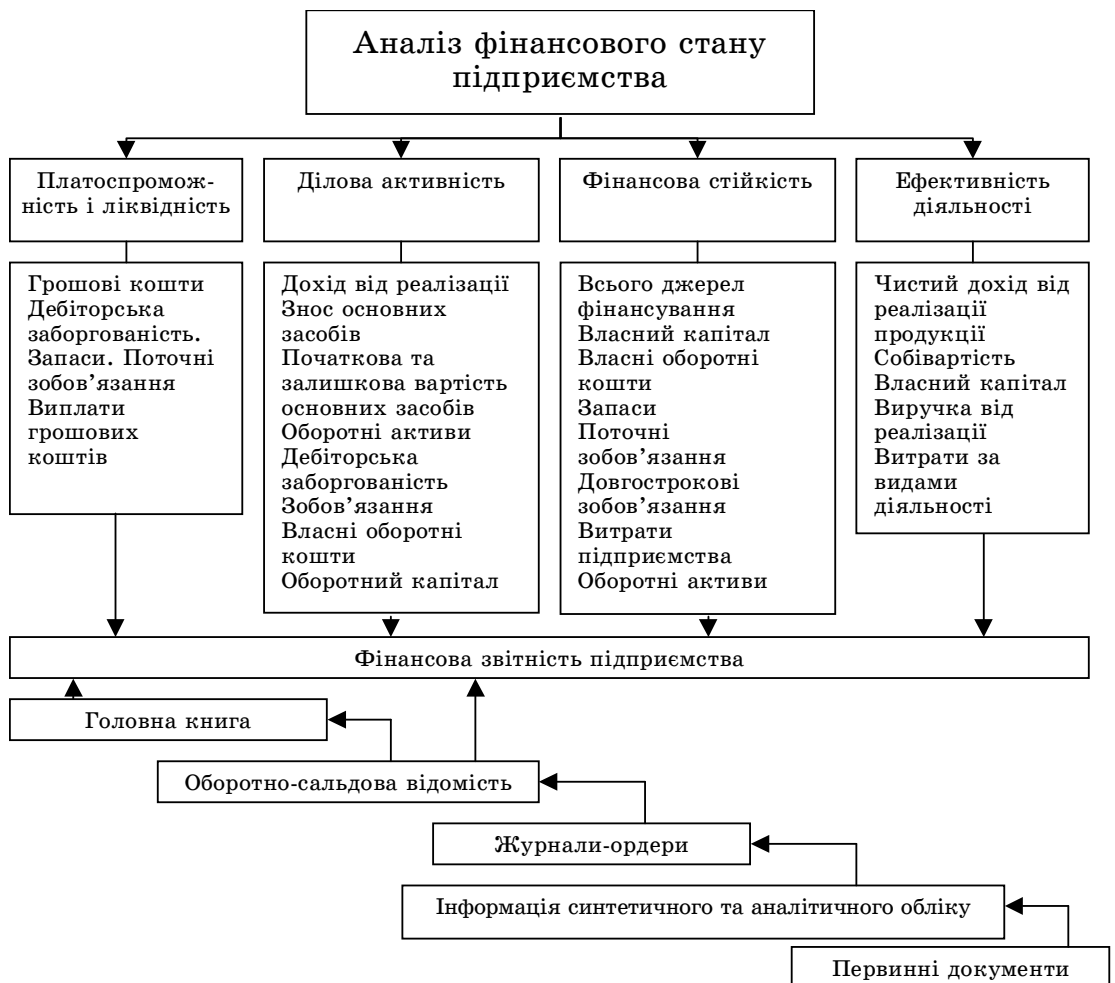

Рис. 4. Фактографічна інформація, яка необхідна для аналізу фінансового стану

Представлені види інформації формуються в системі бухгалтерського обліку підприємства та відображаються в первинних документах, облікових регістрах та формах звітності. Цілком очевидно, що використання лише первинних документів для оцінки фінансового стану підприємства не є ефективним. Отже, необхідні додаткові трудові, часові та фінансові ресурси для систематизації та узагальнення початкової інформації.

Оскільки фінансова звітність – головне джерело інформації, необхідної для оцінки фінансового стану, а її форми та зміст, які використовуються сьогодні, не можуть повною мірою задовольняти аналітиків, виникає необхідність її вдосконалення.

Методична основа аналітичного процесу, поряд з інформаційним забезпеченням, являє собою один з основних елементів аналізу фінансового стану.

Розглядаючи думки спеціалістів стосовно визначення методичного забезпечення [25, 26, 27, 28, 29], можна стверджувати, що не всі вони звертають увагу на необхідність застосування системного підходу, як певного напрямку діалектичної теорії пізнання до зазначеної категорії. Орієнтуючись на міркування Барнгольц С.Б. та Мельник М.В. щодо характеристики методу аналізу [30], найбільш об'єктивним

і відповідним вважаємо наступне визначення методичного забезпечення аналізу фінансового стану: система аналітичних прийомів і способів, що дозволяють комплексно охарактеризувати фінансовий стан підприємства, з урахуванням внутрішніх взаємозв'язків і взаємозалежностей та надати відповідні рекомендації з його покращення.

Розглянемо організаційну модель аналізу фінансового стану (рис. 5).

Дана модель дає узагальнююче уявлення про обов'язкові складові елементи та взаємозв'язок між метою і завданнями аналізу, послідовність його проведення й оцінку отриманого ефекту.

При цьому підкреслюється такий суттєвий аспект проведення аналізу, як зворотний зв'язок, тобто залежність мети аналізу від ефективності його проведення (співвідношення затрат на проведення аналізу й отриманого ефекту). Розглянемо представлену організаційну модель досконаліше.

Мета аналізу фінансового стану, яка досягається через його завдання, безпосередньо впливає на зміст подальших елементів моделі методики аналізу державного підприємства. Звернемо увагу на табл. 1, на якій проілюстровані завдання, розв'язання яких сприяє досягненню мети даного аналізу.

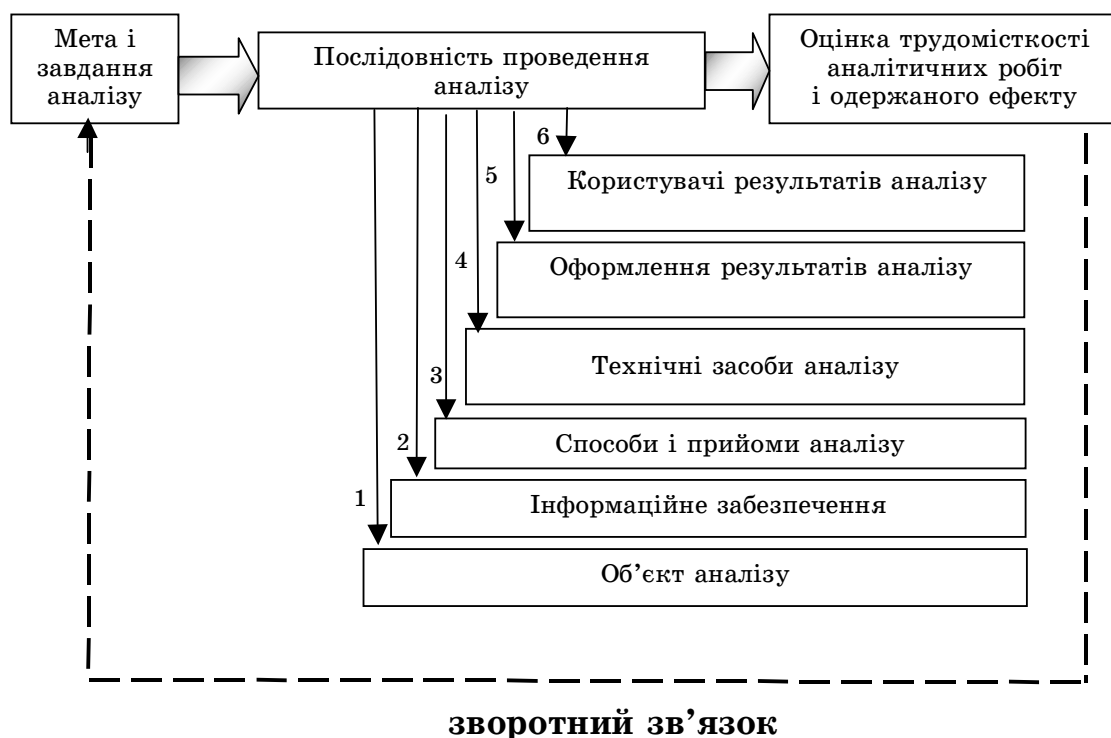

Рис. 5. Організаційна модель аналізу фінансового стану підприємства

**Завдання, розв'язання яких сприяє досягненню мети
аналізу фінансового стану підприємства**

№	Мета	Завдання
1	<i>Оцінка ефективності системи управління державним підприємством</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити слабкі місця в діяльності державного підприємства шляхом проведення експрес-аналізу. 2. Провести поглиблений аналіз виділених напрямів. 3. Виявити і кількісно виміряти вплив факторів на поточний фінансовий стан. 4. Розробити рекомендації управлінському персоналу щодо оптимізації поточного фінансового стану відповідно до мети функціонування державного підприємства
2	<i>Прогнозування подальшого фінансового стану</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сформувати модель на підставі обраного методу прогнозування 2. Оцінити значущість та практичну цінність сформованої моделі 3. Дати прогнозну оцінку фінансовому стану на основі поточних показників. 4. Оцінити реальність даних фінансового плану і ступінь їх відхилення від прогнозних показників

Вважаємо за доцільне оцінити нормативну базу, за допомогою якої розкриваються методики аналізу фінансового стану державних підприємств. Причому необхідно зазначити таке:

- більшість методик аналізу включають надмірно велику кількість від 34 до 46 показників та коефіцієнтів;

- окремі методики, незважаючи на те, що були введені в дію після прийняття Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», мають застарілі назви форм фінансової звітності та посилання на вже не існуючі статті;

- представлені методики спрямовані на ретроспективний аналіз, але метою деяких з них є оцінка майбутнього стану підприємств, що не є логічним, оскільки відсутнє відповідне наукове обґрунтування;

- відбувається отождоження різних напрямів оцінки фінансового стану, наприклад, фінансова стійкість та платоспроможність. Ці напрями дійсно взаємопов'язані, але у жодному разі не однакові;

- запропоновані оптимальні значення коефіцієнтів залучені з зарубіжного досвіду, тобто не відповідають практичній ситуації в Україні, а також не враховують особливостей окремих галузей промисловості;

- окремі методики з одного боку враховують галузеві особливості діяльності підприємств, але з другого – оцінка фінансового стану зводиться до порівняння темпів зростання окремих показників.

Крім того, одне з найголовніших питань: напрями оцінки фінансового ста-

ну державних підприємств та показники, за допомогою яких здійснюється оцінка фінансового стану, не висвітлено, як не визначено і роль таких необхідних показників як оцінка аналізів: майнового стану, ліквідності підприємства, платоспроможності (фінансової стійкості), ділової оцінки та показників рентабельності.

Систематизувавши показники і фінансові коефіцієнти, які характеризують різні напрями аналізу фінансового стану і найчастіше зустрічаються в економічній літературі, можна побачити таке:

- неоднозначність визначення показників;

- часте повторення окремих коефіцієнтів у різних групах;

- надмірно велика кількість показників оцінки фінансового стану;

- недоцільність використання коефіцієнтів, запропонованих західними фахівцями, для оцінки фінансового стану державних підприємств України, які діють лише в межах держави.

З одного боку, розрахунок фінансових коефіцієнтів має цілий ряд позитивних моментів: нетрудомісткі обчислення; можливість об'єктивного порівняння; елімінавання інфляційних перекручувань і т. ін. Однак їм властива і ціла низка недоліків, як от:

- неможливість їх адаптації до економічних умов країн з перехідною економікою;

- декларативний характер;

- посилання на більш глибоке вивчення раніше відомих методик;

- практичний додаток носить суто ілюстративний характер і не відбиває реальних умов, що склалися на підприємстві;
- не розроблені підходи, які враховували б галузеву специфіку діяльності державних підприємств.

Отже вважаємо, найбільш обґрунтованою та достатньою буде виділена наступна група показників (табл. 2), яка повною мірою характеризує фінансовий стан державного підприємства.

Таблиця 2

Сукупність фінансових коефіцієнтів, достатніх для оцінки фінансового стану державного підприємства

Показники	Формула розрахунку (за даними фінансової звітності)	Нормативне значення
1. Аналіз майнового стану підприємства		
1.1. Коефіцієнт зносу основних засобів	Знос/первісна вартість ОЗ	Зменшення
1.2. Коефіцієнт оновлення основних засобів	Вартість ОЗ надійшло за рік/первісна вартість ОЗ на кін.	Збільшення
1.3. Коефіцієнт вибуття основних засобів	Вибуло за рік ОЗ/ первісна вартість ОЗ на поч.	менший за коеф. 1.2
2. Аналіз ліквідності підприємства		
2.1. Коефіцієнт покриття	Оборотні активи/Поточні зобов'язання	>1
2.2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Еквіваленти коштів + поточні фінансові інвестиції + дебіторська заборгованість) / короткострокові зобов'язання	0,6-0,8
2.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти / короткострокові зобов'язання	>0 збільшення
2.4. Чистий оборотний капітал, тис. грн.	Оборотні активи – Короткострокові зобов'язання	>0 збільшення
3. Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства		
3.1. Коефіцієнт платоспроможності	Залучені кошти / власні кошти	>0,5
3.2. Коефіцієнт фінансування	(Пасив-власний капітал)/власний капітал	<1 зменш.
3.3. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	(Оборотні активи – поточні зобов'язання) / оборотні активи	>0,1
3.4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	(Оборотні активи – поточні зобов'язання) / валюта балансу	>0 збільшення
4. Аналіз ділової активності підприємства		
4.1. Коефіцієнт оборотності активів	Виручка від реалізації / активи підприємства	Збільшення
4.2. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Виручка від реалізації / середня кредиторська заборгованість	Збільшення
4.3. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Виручка від реалізації / середня дебіторська заборгованість	Збільшення
4.4. Строк погашення деб. заборгованості, днів	тривалість періоду/ коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Зменшення
4.5. Строк погашення кред. заборгованості, днів	тривалість періоду/коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	зменшення
4.6. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	Виручка від реалізації / середня вартість запасів	збільшення
4.7. Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	Виручка від реалізації / середня вартість поза обігових активів	збільшення
4.8. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Виручка від реалізації / власний капітал	збільшення
5. Аналіз рентабельності підприємства		
5.1. Коефіцієнт рентабельності активів	Чистий прибуток / сума активів	>0 збільшення
5.2. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Чистий прибуток / власний капітал	>0 збільшення
5.3. Коефіцієнт рентабельності продажу	Чистий прибуток / виручка від реалізації	>0 збільшення
5.4. Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції	Прибуток/СВ реалізованої продукції	>0 збільшення

Вважаємо, що вирішити проблеми методичного забезпечення можна завдяки подальшому якісному поліпшенню та кількісній оптимізації системи фінансових коефіцієнтів, які використовуються для аналізу фінансового стану підприємств.

Наступним пріоритетом розвитку аналізу, що дозволяє враховувати вищевикладені моменти, є комплексна оцінка фінансового стану державних підприємств, яка дозволяє на підставі невеликої кількості показників всебічно оцінити та об'єктивно порівняти (як в динаміці, так і з іншими підприємствами) фінансовий стан державних підприємств.

Проведений глибокий аналіз існуючих сьогодні методик комплексної оцінки засвідчив наявність недоліків різного ступеня значущості. Отже, можна зробити такі висновки: розглянуті методики істотно відрізняються щодо формування системи показників, які використовуються для рейтингової оцінки, як за їх кількістю, так і за напрямками аналізу; представлено два види бальної оцінки: підсумовування та інтегральна оцінка; результати комплексної оцінки, або відносяться до якої-небудь групи або відбувається їх ранжирування.

Отже, можна стверджувати, що існують певні невирішені питання як безпосередньо в методиці аналізу фінан-

сового стану державних підприємств, так і в його комплексній оцінці.

Наступним кроком на шляху розвитку системи інформаційного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану державних підприємств є моделювання елементів забезпечення аналізу. Для цього визначимо взаємозв'язок методичного та інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану державних підприємств (табл. 3).

Тісний взаємозв'язок інформаційного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств свідчить про необхідність комплексного моделювання. Цілком логічним є виділення наступних етапів процесу моделювання:

1. Організаційний.

Містить у собі такі напрями робіт: постановка мети моделювання; вибір об'єкта моделювання; визначення елементів моделі та взаємозв'язків між ними, які вимагають вивчення; вибір методу моделювання.

2. Практичний. Складається з процесу побудови моделі та вивчення складових її елементів у взаємозв'язку.

3. Результативний. Спрямований на практичне застосування отриманих теоретичних результатів.

Рис. 6 дає уявлення про процес моделювання інформаційного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану.

Таблиця 3

Взаємозв'язок методичного та інформаційного забезпечення

Вид інформації	Завдання аналізу фінансового стану	Методичні прийоми та способи аналізу
Внутрішня інформація		
Бізнес-план	Порівняння фактичного фінансового стану з запланованим	Фінансові коефіцієнти; відносні величини; порівняння; детермінований факторний аналіз
Фінансова звітність за звітний період	Аналіз поточного фінансового стану	Фінансові коефіцієнти; відносні величини
Фінансова звітність за ряд періодів	Оцінка динаміки фінансового стану	Фінансові коефіцієнти; відносні величини; порівняння; детермінований факторний аналіз
	Оцінка подальшого розвитку фінансового стану підприємства	Методи кореляційно-регресійного аналізу
Зовнішня інформація		
Показники аналогічних підприємств	Оцінити фінансовий стан аналізованого підприємства в порівнянні з аналогічними підприємствами	Фінансові коефіцієнти; відносні величини; порівняння
Середньогалузеві показники	Оцінити відповідність фінансового стану підприємства, у порівнянні з середньогалузевими показниками	Фінансові коефіцієнти; відносні величини; середні величини; порівняння; групування

Рис. 6. Моделювання інформаційного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану підприємства

Елементами об'єктів, що безпосередньо підлягають моделюванню, є:

1. Фінансова звітність.

2. Методика комплексної бальної оцінки.

Фінансова звітність є елементом інформаційного забезпечення аналітичного процесу. Незважаючи на яскраво виражену значущість фінансової звітності як в аналізі діяльності підприємства, так і в процесі управління, їй властивий цілий ряд недоліків:

- до моменту публікації інформація, що міститься в ній, дуже часто встигає застаріти;

- підлягає аудиту не в повному обсязі, а лише настільки, наскільки того вимагає статут, тому аудит не є гарантією правильності звітів;

- звіти є викладом минулих подій, та не дають можливості прогнозувати майбутнє;

- звіти показують тільки ступінь ефективності функціонування і фінансовий стан підприємства, не дозволяючи, наприклад, оцінити вартість кадрів і клієнтів або рівень конкуренції;

- незважаючи на те, що закони про компанії і стандарти бухгалтерського обліку дуже докладні, вони іноді залишають волю вибору методики обліку і не охоплюють усі види фінансових операцій, що зустрічаються в бізнесі;

- звіти не відбивають впливу інфляції на фінансовий стан підприємства.

Все це свідчить про необхідність подальшого розвитку та удосконалення фінансової звітності. Практична реалізація моделювання дає змогу провести коригування та уточнення окремих статей звітних форм, що робить позитивний вплив безпосередньо на якість аналітичних розрахунків.

Баланс є найбільш важливим, істотним та інформаційно ємним елементом фінансової звітності. Насамперед необхідно зазначити, що моделювання балансу, тобто складання так званого аналітичного балансу, безпосередньо пов'язане з метою здійснюваного аналізу і з тим колом завдань, необхідність вирішення яких стоїть перед дослідником. Саме вищевказані фактори визначають необхідність проведення тих чи інших змін і ступінь агрегованості даних, яка може істотно різнитися.

Існуючий на сьогоднішній день баланс вимагає значних коригувань розділів та незначних уточнень в оцінці статей. Суттєве значення мають дані як аналітичного обліку, так і різного роду позаоблікова інформація, яка може бути отримана при проведенні внутрішнього аналізу фінансового стану. Для моделювання балансу необхідно:

- провести групування з урахуванням економічної сутності розглянутих статей, що, звичайно ж, впливає і на результати аналізу (підвищуючи їхню об'єктивність), і на процес управління підприємством;

- удосконалити наочність аналітичної інформації, відображеної в балансі, що дасть можливість робити попередні висновки про стан аналізованого підприємства;

- ширше залучати комп'ютеризацію процесу моделювання, що сприятиме зниженню трудових, часових і фінансових затрат на проведення аналітичного процесу.

Такі самі перетворення можна здійснити і з рештою форм фінансової звітності (звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал).

Вищезазначені зміни дозволять:

- оптимізувати обсяг інформації, тобто виключити ті статті звітності, значущість яких при проведенні аналізу неістотна;

- більш наочно уявити картину, що характеризує наявність і рух грошових коштів;

- вивчати структуру надходження і витрати грошових коштів і їхніх еквівалентів.

Отже, розгляд еволюції фінансової звітності; виділення і систематизація основних факторів, що впливають на її розвиток; узагальнення якісних харак-

теристик форм звітності висвітили існуючу проблему обмеженості інформаційної ємності фінансової звітності.

Наступним елементом, що безпосередньо підлягає моделюванню, є методика комплексної бальної оцінки. Кількість показників, які пропонуються різними фахівцями для оцінки напрямів фінансового стану підприємства, настільки велика, що в практичній діяльності виникає об'єктивна потреба їх обмеження.

Вивчення альтернативних методик комплексної оцінки призвело до виділення методики детермінованої комплексної оцінки як найбільш доцільної та обґрунтованої. Інтегральний показник при застосуванні цього методу визначається методом сумування. Необхідною умовою правильної оцінки є односпрямованість досліджуваних показників, тобто пряма залежність між будь-яким приватним показником і комплексною оцінкою. Односпрямованість дозволяє ранжувати державні підприємства у відповідності зі зміною значень комплексного (інтегрального) показника.

Потрібно наголосити, що група показників оцінки фінансового стану підприємств має бути визначена з огляду на необхідність дотримання об'єктивності та всебічності результатів аналізу. Саме тому для реалізації комплексної оцінки виділяємо наступні показники:

1. Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності. Аналітична оцінка ліквідності підприємства найбільш реальна, коли зроблена на підставі коефіцієнта проміжної ліквідності, тому що:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності не може охарактеризувати реальний стан через можливу тимчасову відсутність коштів або, навпаки, їхню значну суму на певний момент – ситуації, не характерної для звичайного стану підприємства;

- коефіцієнт загальної ліквідності враховує запаси товарно-матеріальних цінностей, які можуть бути або низьколіквідними, або абсолютно неліквідними, що, в свою чергу, призводить до завищення розрахованого показника.

2. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами. Цей коефіцієнт дає можливість оцінити дос-

татність власних оборотних засобів підприємства, наявність яких є обов'язковою умовою стабільного і стійкого розвитку підприємства.

3. Оборотноість кредиторської заборгованості. Для оцінки ділової активності доцільно вибрати найменший з двох показників: або коефіцієнт оборотності кредиторської або коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості. У разі якщо оборотноість дебіторської заборгованості нижча від оборотноість кредиторської (оборДт < оборКт), виникає необхідність у комерційному кредитуванні, що є економічно неефективним для державного підприємства. Для підприємств державної форми власності найбільш характерним є перевищення оборотноість дебіторської заборгованості над кредиторською (оборДт > оборКт). Саме зазначена ситуація обумовила вибір показника оборотноість кредиторської заборгованості для характеристики ділової активності підприємства.

4. Рентабельність продажів. Це узагальнюючий показник ефективності роботи підприємства. На підставі даного показника можна робити висновки про результати діяльності, їх зміну в часі і проводити порівняльний аналіз з іншими підприємствами.

Зазначені показники дають можливість для всебічної та достатньої характеристики фінансового стану державного підприємства.

З урахуванням фактичного значення кожного з показників, їм присвоюється певний бал від – 0 до 2:

- 0 балів, якщо значення показника незадовільне;
- 1 бал – задовільне значення;
- 2 бали – значення показника оптимальне.

У якості бази порівняння доцільно взяти оптимальне значення, нормативне значення, яке використовується на даному підприємстві; середньогалузеве значення, або значення підприємства-еталона.

Отримана величина комплексної оцінки може коливатися від 0 до 8 балів.

- $6 \leq \text{КБО} \leq 8$ - оптимальний фінансовий стан;
- $3 \leq \text{КБО} \leq 5$ - задовільний фінансовий стан;
- $0 \leq \text{КБО} \leq 2$ - незадовільний фінансовий стан.

Таким чином, цілком очевидно, що практичне використання комплексної оцінки фінансового стану підприємств має такі суттєві переваги:

- незначну, але достатню кількість показників;
- простоту в використанні;
- комплексну оцінку фінансового стану;
- широкі можливості порівняння.

Наступним кроком в реалізації методики аналізу є виявлення та кількісний вимір впливу факторів на фінансовий стан підприємства.

Реалізація факторного аналізу здійснюється за допомогою певних прийомів і способів і спрямована на виділення основних причин, що вплинули на поточний фінансовий стан підприємства.

Прогнозування подальшого фінансового стану може здійснюватися у двох напрямках:

1. Проведення розрахунку показників імовірності банкрутства. Має особливу актуальність для всіх підприємств, особливо для підприємств, що мають негативні тенденції зміни показників фінансово-господарської діяльності.

2. Дослідження наявних тенденцій і закономірностей розвитку та оцінювання майбутнього фінансового стану, що необхідно як для планування процесу управління підприємством, так і для обґрунтованості бізнес-плану, що створюється на підприємстві.

На заключному етапі відбувається узагальнення отриманих результатів аналізу фінансового стану, оформлення аналітичних таблиць, графіків, діаграм і надання отриманих даних користувачам.

Таким чином, дослідження методичного інструментарію аналітичного процесу дозволило науково обґрунтувати виділення етапів аналізу фінансового стану, що, у свою чергу, сприяє удосконаленню аналізу і, як наслідок, робить можливим у подальшому безпосередній позитивний вплив на процес управління підприємством. Систематизація аналітичних показників і фінансових коефіцієнтів дозволила виділити групу найбільш істотних і значимих з числа всіх можливих з урахуванням особливостей національної економіки та специфіки діяльності державних підприємств. Розроблена методика ком-

плексної бальної оцінки фінансового стану спрямована насамперед на підвищення зацікавленості керуючого персоналу підприємства в підвищенні ефективності схвалюваних управлінських рішень шляхом їх наукового обґрунтування.

Висновки.

Вивчення й систематизація інформаційного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану державних підприємств висвітлює ряд проблем, які негативно впливають на процес управління підприємством. Серед них найбільш актуальним є необхідність теоретичного обґрунтування методичних аспектів моделювання фінансової звітності та відповідне вдосконалення методики аналізу фінансового стану з урахуванням сучасних вимог управління та галузевих особливостей діяльності державних підприємств.

Акцентувавши увагу на необхідності використання методу моделювання в дослідженні як інформаційного, так і методичного забезпечення аналізу фінансового стану державного підприємства для його подальшого розвитку, наголошуємо на необхідності дотримання послідовності етапів моделювання елементів забезпечення аналізу. Також сформовано нами організаційно-інформаційну модель аналізу фінансового стану підприємства, яка включає: мету та завдання аналізу; об'єкт та суб'єкт аналізу; систему економічних показників аналізу фінансового стану; його інформаційне забезпечення; методичні прийоми оброблення первинної (вхідної) інформації та узагальнення і реалізацію результатів аналізу фінансового стану. Завдяки застосуванню цієї моделі забезпечується створення інформаційної бази ефективного управління підприємством на основі дослідження фінансового стану та його динаміки і факторів, що обумовлюють зміну цих показників.

Розгляд еволюції фінансової звітності; виділення і систематизація основних факторів, що впливають на її розвиток; узагальнення якісних характеристик форм звітності висвітлили проблему обмеженості інформаційної ємності фінансової звітності. Результатом невідповідності інформаційних запитів управлінського персоналу і відо-

мостей, що фактично надаються, не є достатньо повне та ефективне використання фінансової звітності в процесі управління підприємством. Концепція моделювання фінансової звітності базується на розгляді останньої з двох позицій: елемент інформаційної системи підприємства; інформаційна база для проведення аналізу фінансового стану. Розроблена і запропонована нами методика моделювання форм фінансової звітності дозволяє уникнути цієї проблеми за рахунок удосконалення формальній і сутнісній сторін звітності і, крім розв'язання основної проблеми підвищення ефективності процесу управління, дає можливість оптимізувати структуру та зміст форм звітності, підвищити об'єктивність оцінки статей балансу з урахуванням економічної сутності господарських процесів.

Запропоноване удосконалення процесу і методичного інструментарію аналізу фінансового стану, перш за все, пов'язане з:

- оптимізацією логічної структури аналітичного процесу, що приведе до його якісного поліпшення та посилення взаємозв'язку з системою управління підприємством;

- обмеженням числа показників оцінки фінансового стану, яке у жодному разі не вплине на глибину результатів, а лише суттєво прискорить та полегшить їхню отримання та опрацювання, дозволить підвищити їхню об'єктивність за рахунок виключення зайвих, неоднозначних показників;

- вдосконаленням методики комплексної бальної оцінки фінансового стану підприємств, яка покликана підвищити об'єктивність, порівнянність та універсальність оцінки з урахуванням специфіки діяльності державних підприємств.

Література

1. Шумперт Й.А. История экономического анализа. – СПб.: Питер-Дом, 2004. – 988с.
2. Титова Н.Е. История экономических учений: Курс лекций. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 288с.
3. Соколов Я.В. История развития бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 576с.
4. Худяков П. Анализ баланса. М.-Л.: Книгосоюз, 1927. – 76с.

5. *Лепский М.* Как читать баланс промышленного предприятия. – М.: «Красный пролетарий», 1928. – 60с.
6. О годовом отчете и его анализе (сборник документов и материалов по вопросам составления, содержания и анализа балансов и годового отчета в органах госпромышленности). М.-Л.: Цент. Упр. Печати ВСНХ СССР, 1926. – 179с.
7. *Бобков В.В., Остроумов С.С.* Балансовый, оперативный и статистический учет. М.: КОИЗ, 1933. – 194с.
8. *Аринушкин Н.С.* Балансоведение – курс элементарный. Самара: «Красный Октябрь», 1927. – 143с.
9. Постановления и правила о порядке публичной отчетности. М. – Л.: Экономическая жизнь, 1924. – 39с.
10. Формы годового отчета и баланса. М. – Л.: Промиздат, 1926. – 34с.
11. Основные положения по составлению баланса и учету производства национализированных предприятий. М.: «Кооперативное издательство», 1919. – 42с.
12. *Евзлин З.П.* Балансы: как их составлять, разбирать и проверять. Ленинград: Издание автора, 1927. – 190с.
13. *Шеремет А.Д., Негашев Е.В.* Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 237с.
14. *Ефимова О.В.* Финансовый анализ. – 4-е изд., перераб. И доп. – М.: Изд-во «Бухгалтерский учет», 2002. – 528с.
15. *Дыбаль С.В.* Финансовый анализ: Теория и практика: учеб. пособие / С.В. Дыбаль. – СПб.: Бизнес-пресса, 2004. – 9с.
16. *Черногорский С.А., Тарушкин А.Б.* Основы финансового анализа. – СПб.: «Издательский дом Герда», 2002. – 176с.
17. Финансовый анализ (учебное пособие) / Сухарев П.Н., Косова Т.Д., Сименко И.В. – Донецк: ДонГУЭТ, 2000. – 49с.
18. Економічний аналіз: Практикум / Є.В. Мних – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 72с.
19. Системный анализ и структуры управления (книга восьмая). Под общ. ред. проф. В.Г. Шорина. М.: Знание, 1975. – 304с.
20. Экономическая кибернетика: системный метод (учебное пособие). / Сыроежкин И.М., Попова Т.Г., Эйссер Ю.Н. – Ленинград: ЛФЭИ, кафедра экономической кибернетики, 1977. – 68с.
21. *Погостинская Н.Н., Погостинский Ю.А.* Системный анализ финансовой отчетности. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 96с.
22. *Богатко А.Н.* Основы экономического анализа хозяйствующего субъекта. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 208.
23. *Уемов А.И.* Системный подход и общая теория систем. – М.: «Мысль», 1978. – 272с.
24. *Борисов А.Б.* Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 1999. – 43с.
25. Диалектика и практика: вопросы теории социального отражения: Сб. науч. тр. – М.: Наука, 1984. – 336с.
26. *Ізмайлова К.В.* Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 152с.
27. *Савицька Г.В.* Аналіз хозяйственной деятельности предприятия: 4-е изд., перераб. и доп. – Минск: ООО «Новое знание», 2000. – 688с.
28. *Коробов М.Я.* Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 378с.
29. *Островська О.А.* Оцінка фінансового стану підприємств та шляхи її удосконалення (на прикладі підприємств будівельних матеріалів): Автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.04.01/ КНЕУ – К., 2004.- 20с.
30. *Барнгольц С.Б., Мельник М.В.* Методология экономического анализа деятельности хозяйствующего субъекта: Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 53-63с.